EVANGÉLIKUS CSALÁDILAP

A LUTHER-TÁRSASÁG VALLÁSOS NÉPIES LAPJA.

Megjelenik július és augusztus kivételével minden hó 15-én és 30-án.

Előfizetés díja egy évre 2 korona. A Luther-társaság „Egyházirodalmi Értesitő“ cz. lapjával együtt **4 korona.**

→⁂ **Egyes szám ára 20 fillér.** ⁂←

A hirdetés díja: egy oldal 24 korona, fél oldal 12 kor., negyed old. 6 kor. stb.

Szerkeszti:
BÖNGÉRFI JÁNOS
IX., Knézits-utcza 17. szám.

A Luther-társaság tagjai e lapot ingyen kapják.

Kiadóhivatal: Luther-társaság pénztára, IV., Deák-tér 4. szám, hova az előfizetés és hirdetés díjai küldendők.

A szerkesztőség irószobája: IX., Knézits-u. 17. sz., hova a kéziratokat kell küldeni.

→⁂ **Kéziratokat nem adunk vissza.** ⁂←

Hetedik évfolyam. **Budapest, 1901. október 15.** **3. szám.**

Imádkozzunk.

„Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kisértetbe ne essetek: mert jóllehet a lélek kész, de a test erőtelen“ (Máté XXVI. 41.).

Nehéz az élet, gond és gyötrelem között töltjük napjainkat. Napról-napra megújul a harcz, a küzdelem a kenyérért, a létért. Az emberek rohanva futnak előre, egyik a másikat kiméletlenül félrelöki az útból, mert mindenki attól tart, hogy elkésik. Bálvány után sóhajtoznak, az aranyborjút imádják. Pedig egy a szükséges dolog: szomjúhozni Isten igéjét s a szerint cselekedni.

Hány ember fárad el küzdelmeiben s dobja el könnyelműen, meggondolatlanul Isten legdrágább ajándékát: az életet! Ha imádkozni tudnának, szívből-lélekből: nem buknának el.

Az ima, a szívből fakadt ima csodálatos erőt ad az embernek.

Az ájtatosság szárnyain lelkünk fölemelkedik a mennyországba s Isten közellétét érezzük. A felzaklatott kedély lecsendesedik s béke és megnyugvás tölti el szivünket. Hittel, reménynyel telik meg a lélek s újult erővel folytatja a harczot, a küzdelmet.

Az apostolok s az első keresztyének szorgalmasan imádkoztak. Isteni Mesterünket követték, a ki a legszebb példát adta az imádkozásra. „Arczczal leesék, könyörögvén, ezt mondta: Atyám, ha lehetséges, muljék el ez a pohár én tőlem; mindazáltal ne úgy legyen, mint én akarom, hanem a mint te“ (Máté XXVI. 39.).

Óh, tudjuk-e mi is kivánságainkat, óhajainkat alávetni mennyei Atyánk akaratának, parancsának? El tudjuk-e mi is őszintén, igaz szívvel rebegni:

— Irgalmas Atyám, ne az történjék, a mit én véges észszel jónak találok: de legyen meg a te szent akaratod!

Ha erre képesek volnánk: nem lenne olyan sok baj, annyi inség és nyomor, annyi elégedetlenség és meghasonlás a világon.

De imádkozunk-e egyáltalán?

Azt hiszem, nem tévedek, midőn állítom, hogy manap igen-igen sok ember nem imádkozik; legalább hittel, lélekkel nem. Mert

hogy valaki a Mi Atyánkot vagy a Hiszek egy Istent eldarálja: még nem ima. „Az Isten lélek és a kik imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják“ (János IV. 24.).

Szülők, járjatok elő jó példával. Imádkozzatok, hogy gyermekeitek is imádkozzanak. A földi kincs, vagyon, bármennyit gyűjtsetek is össze egy halomra: mit sem ér, ha hiányzik a szellem, a lélek. Tanítsátok meg gyermekeiteket imádkozni s olyan kincset nyujtottatok nekik, mely többet ér a legnagyobb világi gazdagságnál.

Reggel, ha felkelsz ágyadból, kulcsold össze két kezedet s adj hálát az isteni Gondviselésnek, hogy megőrzött az éjjel s este, mikor nyugodni térsz: el ne feledkezzél jóságos Atyádról, a ki a nappal veszélyei között megóvott minden bajtól, megtartott az életnek. S délben, mikor a párolgó leves az asztalon, vajjon elfelejtkezhetnél-e Róla, a ki nem felejtkezett meg terólad?

Ha a gyermek látja, hogy szülői szívből imádkoznak: ő is megtanulja az igazi ájtatosságot. Ne csak az ajak mozogjon; a szív, a lélek emelkedjék Istenhez.

Ha a jó, nemes emberekkel való társalgás megnemesíti az emberi szivet: mennyivel inkább nemesíthet minket a legtökéletesebb lénynyel, az Istennel való társalgás!

Legalább minden hét szombatján tartsunk házi isteni tiszteletet családunk körében. Szülők és gyemekek ne csak a bibliát olvassák közösen, hanem énekeljenek és imádkozzanak együtt.

Milyen szép dolog, mikor szüle és gyermek az igaz hitben egyesül! Az egész család egy szívvel, egy lélekkel dicsőítse mindnyájunk szerető mennyei Atyját, a ki őket is egybefűzte a szeretet varázsvesszejével.

A ki imádkozni tud: nem lehet boldogtalan. Próbáljátok meg. De szívből szálljon fel imátok Isten trónusának zsámolyához. Erre tanítsátok meg utódaitokat, a mire a költő olyan meghatóan figyelmeztet:

„Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál édes gyermekem!“

B.

Hogyha ezer nyelvem volna.

Hogyha ezer nyelvem volna,
Mind imádásodra szólna,
Óh imádandó nagy Isten,
A kit vallunk mind egy hitben.

Vallak én is és imádlak,
Mind sírom széléig áldlak,
Te vezérelsz áldva, óva
Születésem napja óta.

Hogyha pályám ürömébe
Örömrózsákat tüzél be,
Melyre felvidult a lelkem,
Mindezt Neked köszönhettem.

Hogyha szép napom leszállott,
S gyászos éjszakám beállott,
Hű szerelmed nem ott volt-e?
Csillagsátort rám nem vont-e?

Óh örömöm édessége,
Éjszakámnak fényessége:
Drága vallás maradj vélem,
Légy örökös hű vezérem!

S ki a vallást adtad, Isten,
A kit vallunk mind egy hitben:
Hogyha ezer nyelvem volna
Mind imádásodra szólna!

Sántha Károly.

Falvay Antal.

Negyven évet becsülettel szolgálni a közpályán: már maga is érdem; negyven éven át tanítani, nevelni: csak a kiválasztottak osztályrésze; de negyven éven át az egyházat és a nemzetet olyan híven, olyan áldásosan szolgálni, mindenütt szeretetet és áldást hintve, mint Falvay Antal: valóban mindnyájunk igaz, őszinte elismerésére, becsülésére méltó.

Szorgalmas, lelkiismeretes, becsületes munkásságban eltöltött negyven év gazdag tanulságul szolgálhat nekünk. Ismerkedjünk meg tehát Falvay életpályájával.

Született 1843 aug. 28-án — az akkor még teljesen német — Sopron városában. Születése anyja életébe került s a bánat édes atyját is csakhamar sírba vitte. A szegény, teljesen elárvult csecsemőt nagybátyja: a jószivű Györgyfalvay Gottlieb, jómódú iparos, magához vette s áldott jó felesége — a csecsemő keresztanyja — ritka, gondos szeretettel ápolta, nevelte.

A kis árva nagyon ragaszkodott gyámjaihoz, a

kiket úgy szeretett, mintha csak édes szülői lettek volna. Mikor a szabadságharcz idején gyámja is — mint annyi sok más derék hazafi — a „nemzetőrök“ csapataiban az osztrák-horvát betörés ellen Csorna felé indult: keservesen zokogott a távozó után s gyámanyjával együtt naponkint Istenhez fohászkodott, hogy tartsa meg életben a jó „apát“ s vezérelje vissza épen, egészségben. Kimondhatatlan volt öröme, mikor gyámja sértetlenül jött vissza a hadjáratból.

De az öröm korai volt, gyámja súlyos betegségbe esett, melynek csíráját a hadjáratból hozta magával. Hosszas betegsége miatt nem nézhetett üzlete után, mely napról-napra jobban hanyatlott s végre teljesen tönkre ment.

A ritka jó gyámszülők mindazáltal semmi költséget sem kiméltek gyámfiúk fölnevelésére. Az el. iskola III. oszt. elvégzése után beiratták az országoshírű Lähne-féle reáliskolába, majd 1857-ben, midőn a soproni ev. tanítóképző megnyilt, elvitték a „seminarium“-ba. A képző igazgatója: a jó öreg *Pálfy*, hires paedagogus, elsőnek vette fel az intézetbe.

Falvay Antal.

A fiatal szemináristát jó végzete összehozta *Péterffy Sándor* iskolatársával, a kivel egy szobában lakott. Csupa jószivű ember között nevelődött fel. Nem csoda, hogy ő is ritka jószivű emberré lett, a ki szivesen, örömmel gyámolítja a szenvedőket s a ki eddig is már több, mint ezer fiatal embernek tette lehetővé tanulmányainak folytatását azzal, hogy jobbmódú szülők gyermekeinek házitanítójául ajánlotta őket.

Mint másodéves „szeminarista“ a város előkelő családjainál magántanítással foglalkozott. Ekkor szerezte első zsebóráját, melyet ereklyeként mai napig őriz. A nagy megerőltetés és a sok nélkülözés leverte lábáról. Veszedelmes tifusz gyötörte. Az orvosok már lemondtak életéről, a városban halála hírét költötték s tanulótársai a temetésére gyűjtöttek.

De a jó Isten másként határozott, a tövekvő fiatal embert nem szólította magához. Dr. Haubner orvos ügyessége és a jó gyámanya gondos feláldozó ápolása — Isten segítségével — kiragadta a halál torkából. A súlyos betegség következményeit azonban még sokáig érezte. Haja kihullott és emlékező tehetsége annyira meggyöngült, hogy képtelennek tartották tanulmányai folytatására.

Isten kegyelme nem hagyta el. Lassacskán teljesen meggyógyult s a következő iskolai évben — mint harmadéves képzőintézeti tanuló — a Benzur-féle ösztöndíjban részesült.

1861. tavaszán, mikor a soproni árvaház igazgatója meghalt, ő lett a helyettese, egyszersmind az elemi isk. II. osztályát is vezette. Ez időtől kezdődik tehát nyilvános munkássága. A június hóban tartott záróvizsgálat a fiatal tanító rátermettségének annyira fényes bizonyítékát adta, hogy a soproni ev. gyülekezet azonnal állandóan akarta alkalmazni, mint segédtanítót. Ugyanakkor Péterffy Sándor barátja felszólította, hogy legyen utódja Nagy-Kanizsán s a budai ev. gyülekezet is meghívta rendes leánytanítójának. — A fiatal tanító abban a reményben, hogy a fővárosban legtöbb alkalma nyilik a továbbképzésre, a három állás közül — szerencséjére — az utóbbit választotta.

Budán akkor Hunfalvy János, a nagy tudós, volt az egyház felügyelője, a ki a szerény magaviseletű, jó modorú fiatal tanítót gyakran meghívta vendégszerető asztalához. Itt találkozott a házigazda tudós bátyjával: Hunfalvy Pállal és sok más kiváló férfiúval s így szellemi látóköre egyre bővült, gazdagodott.

Tanítói fizetése nem volt valami fényes, szabad lakáson és 150 frtra rugó tandíjon kívül évi 400 frtot kapott a gyülekezettől. De összeköttetéseinél fogva igen előkelő házaknál — a többek között a báró Podmaniczky családnál is — magánleczké-

ket adhatott s így jövedelme annyira emelkedett, hogy teljesen elszegényedett gyámszüleit, azoknak mellbeteg fiát s unokájukat is magához vette.

Íme, a hálás, jó fiú viszonozni akarta azt a sok jót, a mit kora gyermekségében tapasztalt gyámszülői részéről. Milyen megfoghatatlan gyakran az isteni gondviselés útja! Alig voltak együtt, a kik egymást szerették, a buzgó, lelkes tanító ismét tifuszba esett.

Az Isten azért vezérelte a fővárosba a szerető sziveket, hogy az a nemes lélek, melyet mindenütt megkedveltek, a hol csak megfordult, a haza s egyház javára megkezdett áldásos működését tovább folytathassa. Áldott jó gyámanyja éjjel-nappal folyton mellette őrködött s orvosa, a derék Willerding ezredfőorvos, is mindent elkövetett a fiatal élet megmentésére. Az orvos leányai Falvaynak tanítványai voltak s az apa úgy megszerette a szelídlelkületű, türelmes tanítót, akárcsak saját édes fiát.

Falvay másodszor is fölépült súlyos betegségéből s kettőzött erővel kellett munkához látnia, hogy „nagy családját" fentarthassa. Bizony nehéz gond súlyosodott vállára.

De a jó Isten sokszor olyan közel van hozzánk! Csak nem kell elcsüggednünk. S a buzgó, lelkes, szerető tanító nem csüggedt el. Bizott Istenében, a ki mindig megsegítette. Nem is csalatkozott soha, most se.

A pesti Deák-téri ág. hitv. ev. gyülekezet — Péterffy Sándor ajánlatára — 1866-ban meghívta tanítónak. Állásával évi 800 frt fizetésen és 180 frt lakáspénzen kívül még szép mellékjövedelem is volt összekötve.

Boldogsága azonban nem tartott soká, mert pesti otthona csakhamar kórházzá vált. Rokonai folyton betegeskedtek, majd rendre elhaltak. Az orvos, az orvosság, a betegek ápolónője, majd a temetés elvitte a fáradhatatlan tanító minden szerzeményét, sőt ki sem futotta. De azért nem zúgolódott, sőt áldotta az isteni gondviselést, hogy legalább némileg leróhatta háláját azok iránt, a kik emberré nevelték.

1872-ben megnősült, elvette Pflitzner János elemi isk. igazgató Klára nevű — testi és lelki szépségekben gazdag — leányát, kivel a legboldogabb házasságban él. Frigyüket az ég hat gyermekkel: öt fiúval és egy leánynyal áldotta meg. Két fiúk meghalt, három él; a legnagyobbik: *Sándor*, a kereskedelmi bank pénztárosa; *Kálmán* negyedéves technikus, *Jenő* főgimnáziumi VIII. osztályú tanuló; *Gizella* leányuk pedig a bpesti Deák-téri ev. leányiskola III. osztályának tanítónője.

Boldog szülők, a kik gyermekeiket — Isten segítségével — emberré nevelhetik! Méltán dicsőíthetik az Urat, a ki nem vonta meg tőlük kegyelmét s a kinek irgalmából 1897-ben Fóthon — saját házukban, a hol nyaralni szoktak — megtarthatták ezüst lakodalmukat. Isten áldó keze vezérelje őket továbbra is a boldogság ösvényén s ép erőben és jó egészségben engedje megérniök arany lakodalmukat.

Péterffy Sándor távozásával, 1877 szept. 1-én Falvay Antal lett a Deák-téri ev. népiskola igazgatója. Öt év mulva (1882-ben) a polgári leányiskolát szervezte s a gyülekezet ennek az iskolának igazgatásával is őt bízta meg. Mindkét iskolát — derék tanítói karával együtt — a virágzás magas fokára emelte. El lehet mondani, hogy a Deák-téri ev. el. és polg. iskola pontos, lelkiismeretes, mintaszerű tanítás tekintetében az ország első iskolái közé tartozik.

Falvayt páratlan jó szive, nyájas, szeretetreméltó bánásmódja, nyugodt vérmérséklete kitünő tanítóvá avatja. Mint ember rendkívül szerény, barátjai iránt önfeláldozó, családjáért él-hal, mintaszerű felebarát, a ki embertársai iránt — válogatás nélkül — érző szívvel viseltetik s — tehetsége szerint — mindenkin segít. Nem is hiszem, hogy ellensége legyen. Ilyen embert csak szeretni lehet.

De Falvay nemcsak az iskolában, a társadalmi téren is becsületet szerzett nevének. 1872 óta a budapesti iparosképző egyesület ügyvezető titkára. A várostól ingyen telket szerzett az egyesület részére s addig nem nyugodott, míg az egyesületnek a mai csinos háza fel nem épült. Ügybuzgó, lelkes tevékenységét azzal hálálta meg az ifjúság, hogy életnagyságú, olajfestésű arczképével diszítette üléstermét.

A Luther-társaságnak évek hosszú sora óta fáradhatatlan jegyzője, a „Pesti Esperességi Tanítói Körnek" 1884 óta köztiszteletben és közszeretetben álló, népszerű elnöke, évekkel ezelőtt pedig a nagyhirű „Népnevelők Budapesti Egyesületének" volt elnöke. 1891-ben az aszódi leánynevelő-intézetet szervezte s azóta az iskola paedagogiai felügyelője. A budapesti IV. ker. polgári körnek s több más egyesületnek választmányi tagja, két év óta pedig az országos takarék- és hitelszövetkezet elnöke.

Az országos közegészségi egyesület két évvel ezelőtt díszoklevéllel tüntette ki, a fótbi ev. egyház ismételten másodfelügyelőjévé választotta.

Irodalmi téren is működik. Jeles népiskolai olvasókönyveket szerkesztett s számos paedagogiai és egyházi lapban jelentek meg czikkei, értekezései, tudósításai, birálatai stb. Még báró Eötvös József idejében több czikket írt a politikai napi-

lapokba, melyekben arra buzdított és izgatott, hogy a magyar tanítóságot szakismeretei kibővítése végett — küldjék külföldre. Fölszólalásának volt is hatása, mert a boldog emlékezetű miniszter: br. Eötvös József számos tanítót küldött főleg Németországba és Svájczba, a hol kiváló paedagogusok ajkairól hallották a tanítás-nevelés művészetének csínját-binját.

Látni való, hogy Falvay munkás élete a jók tiszteletére és becsülésére méltó. Egyházunk hű fia, iskolánk szakképzett tanítója, társadalmi életünk tevékeny tagja, irodalmunk hasznos munkása. Isten éltesse! —r—

„Imádkozzál édes gyermekem.“

— Képünkhöz. —

„Az Úr szegénynyé tészen és meggazdagít; megaláz és felmagasztal.“ Így szól Anna, Sámuel anyja, és leborul Istennek szent hajlékában. Hálát rebeg az Úrnak, őszinte szívvel teljes szeretettel adja át

„Imádkozzál édes gyermekem.“

gyermekét Éli főpapnak. Sámuel ettől az időtől fogva egész életét az Úrnak szolgálatában töltötte. A Szent-Írás tanusága szerint, már mint gyermek igen kedves volt Isten előtt. Miért? Mert engedelmeskedett a Mindenható akaratának, teljesítette parancsait s került mindent, a mit tiltott. Megismerte az Urat és megértette hívó szavát. Szüntelen Istenhez fohászkodott, naponkint reggel, délben és estve imára kulcsolt kézzel, őszinte bi-

zalommal, szeretettel kérte a mennyei Atya pártfogását, kegyelmét vagy hálát rebegett jótéteményeiért.

Bizony, kevesen követik a kis Sámuel példáját. De viszont, hány anya cselekszik hasonlóképen, mint Anna? Hányan nevelik gyermekeiket vallásosan és tanítják őket imádkozni?

Nem csoda, ha azután felnevekednek a nélkül, hogy szivükben szeretet lakoznék. A szülők — de főkép az anya — hibája, ha a gyermekek átkozódnak, esküdöznek és ha úgy növekednek fel, hogy minden saját akaratuk szerint történjék.

Az egyházias szellem terjesztése érdekében első sorban szükséges, hogy a gyermekek vallásos hitéről gondoskodjunk. Ezt csak úgy érhetjük el, ha mindenekelőtt imádkozni tanítjuk gyermekeinket. Hisz nincs olyan nép, mely ne imádkoznék; sőt minél műveltebb, annál inkább ismeri az imádság erejét, felemelő hatását.

Az imádkozás mintegy be van oltva lelkünkbe, szivünkbe. Az imádság önkénytelenül száll el a gyermeki ajkról, mely Isten nevét alig tudja kiejteni és elhal a haldokló ajkán, a ki már alig tudja elmondani.

A gyermek csaknem oly hamar tanulja meg az imádkozást, mint a beszélgetést. Ezért a gyermeket idejekorán hozzá kell szoktatnunk az imádkozáshoz.

Ha a gyermek még nem tud beszélni, imádkozzék helyette az anya; de mihelyt beszélni tud, szoktassa hozzá, hogy a gyermek maga imádkozzék. Lehet, sőt bizonyos, hogy a gyermek eleinte nem fogja érteni azt, a mit mond, de *érezni* fogja s idővel meg is érti majd. Természetes, hogy eleinte csak rövid és könnyű imádságra kell tanítani a gyermeket; nem lehet mindjárt a Miatyánkon kezdeni. Ha pedig a gyermek hozzászokik az imádkozáshoz, ez a szokás természetévé lesz. Nem tud el lenni az ima nélkül s ha anyja elfelejtené, még ő figyelmezteti, hogy elkövetkezett az imádkozás ideje.

Sok szülő nem érezte, nem tapasztalta azt a tiszta örömet, melyben részesültek volna, ha gyermekeiket ők tanították volna először imádkozni; ha gyermekeiknek ők beszéltek volna először az Üdvözítőről, a ki gyermekkorától fogva egész életén át szüntelenül imádkozott. Minden tanítás, minden csodatétel előtt először a mennyei Atyához fohászkodott, buzgón, erős hittel, hogy segítse meg.

Mikor a gyermek az iskolába kerül, legyen szive fogékony a szépre, jóra és tudjon már valamit Istenről, a mennyei Atyáról! Bizony sokkal helyesebben teszik a szülők, ha gyermekeiket imádkozni tanítják, mintha már 4—5 éves korukban az egyszer-egygyel kínozzák őket. Ha a gyermek hazulról hozza magával az Isten iránti tiszteletet, szeretetet, akkor a vallástanár munkáját igazi siker koronázhatja. De nehogy valaki azt gondolja, hogy a gyermeket ez időtől fogva teljesen magára hagyhatja; nem, sőt fokozott erővel ügyeljen a szülő, az anya arra, hogy gyermeke az iskolában tanult imádságokat gyakorolja.

Szülők; Vessétek jól gyermekeitek szivébe: „Szüntelenül imádkozzatok“ (I. Thess. 5, 17.) Fakadjon ajkukon Istent dicsérő ének. Szivük, lelkük minden gondolata ez legyen: „Áldjad én lelkem az Urat és az ő szent nevét. Áldjad én lelkem az Urat és el ne felejtkezzél semmi jótéteményiről.“ (103. Zsolt.)

Dicső elődök, törpe utódok.

Írta: *Frenyó Lajos.*

I. Bujdosóból nádor.

Mikor Miksa király, ki a protestáns egyház iránt rokonszenvvel viseltetett, 1576-ban meghalt, a magyarországi protestánsok egén csakhamar sötét felhők kezdtek tornyosulni. A felvilágosodott, szabadon gondolkodó, türelmes apa helyére, a jezsuiták által nevelt, bigott Rudolf került, kinek uralkodása alatt a katholikus főpapok Magyarországon is mindent elkövettek, hogy régi tekintélyöket, befolyásukat és hatalmukat visszanyerjék.

Draskovics György győri püspök, királyi helytartó, 1582-ben elrendelte, hogy mindenütt a pápa, XIII. Gergely által javított naptárt kell használni s jaj volt azoknak az evangélikus gyülekezeteknek, a melyek ezt tenni vonakodtak. Így járt a soproni gyülekezet, melynek papjait elűzte, s mikor újakat mert választani, 6000 frt birsággal sujtotta.

1551-ben, majd 1586-ban behozta az országba a jezsuitákat s a turóczi prépostság birtokait a királylyal nekik adatta. — Innen téritgették vissza, nem válogatva az eszközökben, a reformáczió hiveit a róm. katholikus egyházba.

Utóda a helytartóságban, Kutassy József esztergomi érsek, hasonlóan járt el: üldözte a protestánsokat, lelkészeiket elűzte, halottaikat nem engedte megszentelt földbe eltemetni. Nem kevésbbé zaklatta őket Forgács Ferencz nyitrai püspök, Pethő Márton kalocsai érsek és királyi helytartó, ki a király megbizásából üldözte a protestánsokat a felső vidéken: templomokat vett el, lelkészeket, tanitókat elüldözött.

Mindezeken túltett azonban Szuhay István egri püspök, ki nem elégedett meg a gyülekezetek zaklatásával, templomok elvételével, lelkészek, tanitók elüzésével, hanem a protestánsokat védőiktől is meg akarta fosztani. Egymásután fogatta perbe a legtekintélyesebb protestáns főurakat, kit felségsértés, kit hazaárulás, kit más vétség czimén.

Így keverte hűtlenségi perbe azt a férfiút is, a ki zaklatása elől menekülni volt kénytelen; bujdosott, de a ki később az ország első embere; nádor lett, Illésházy Istvánt.

Illésházy István gróf 1540-ben született. Atyja Tamás, pozsonymegyei alispán volt, anyja Kismagyari Földes Zsófia. Gondos nevelésben részesült. Iskoláit a pozsonyi, már akkor ev. gimnáziumban végezte. Korának szokása szerint katonai szolgálatba állott s azt Pálffy Miklós jeles vezér oldalánál kezdte. Részt vett több csatában, igy jelen volt Győrnek a törököktől való visszavételénél is. Pálffy annyira

megszerette a törekvő, vitéz harczos ifjút, hogy legtitkosabb levelezéseit is rábizta. Később Pálffy tanácsára átment Krusics János zászlaja alá. — 1572-ben nőül vette Erdődy Péter horvátországi bán leányát, Annát, szerdahelyi Dersffy Isván özvegyét és félrevonult a tábori élettől, hogy házáját a béke pályáján szolgálja s házi gondjainak élhessen. A közpályán gyorsan emelkedett: erre képesitették tehetségei, szorgalma és ambicziója egyaránt, 1573-ban már pozsonymegyei alispán, 1577-ben pedig kamarai tanácsos. — 1580-ban másodszor nősül s elveszi Pálffy Katát, egykori vezére, Pálffy Miklós nőtestvérét, a dúsgazdag Krusics János özvegyét, kivel a szentgyörgyi és bazini uradalmak birtokosává lett. Vagyona megvetette további tekintélyének és emelkedésének alapját is: 1582-ben Likava várával megszerezte Liptómegye örökös főispánságát, 1584-ben magyar királyi tanácsos, majd királyi udvarmester lett.

1586-ban, midőn Krusics leánya, Ditrichstein Miksáné meghalt, Illésházy adományképen kapta Krusics jószágait. 1588-ban az ország jövedelmeinek jobb karba helyezésére mint biztost a Dunától Liptóig terjedő részekre küldték ki. Ugyanez évben Magyarország—Ausztria és Magyarország—Stiria közti határ kiigazitására rendelték ki. 1593-ban pedig ő és ága grófi rangot nyert.

Az 1594. és 1599-iki országgyűlésen kitüntette magát; különösen az utóbbin, midőn a trencséni rendek jogait a dézsma ügyében a nyitrai püspökség ellen lelkesen védelmezte, a miért a király 1600 január 14-én egyik levelében neheztelését tudatta vele. Illésházy azonban nem riadva meg ettől, tovább növelte vagyonát és tekintélyét, mert ugyanez évben még megszerezte a trencséni uradalmat s vele Csák Máté egykori várát és a trencsénmegyei főispánságot.

Illésházy Istvánnak nemcsak a közélet terén kifejtett működése, elért tekintélye és befolyása szerzett irigyeket és ellenségeket, hanem az a kiváló állás is, melyet egyházánál, az ev. egyháznál elfoglalt. Illésházy István épen úgy mint neje, Pálffy Katalin, a felvidéki egyházaknak jótevője, védője volt.

Közéleti szereplésével párhuzamosan halad egyházának javára szentelt munkálkodása.

Már 1583-ban nagyban használ a liptói ev. lelkészeknek, a midőn egyszersmind a jövőbe való éleslátásának is fényes bizonyságát adja. A mikor ugyanis Draskovics György elrendeli a javitott naptár használatát, — a miről már fentebb említést tettem — s a liptói ev. lelkészek vonakodnak azt elfogadni, ő maga adja nekik azt a tanácsot, hogy ne ellenkezzenek s ezzel valóban sok zaklatástól óvja meg őket s a jövendő virágzás alapját veti meg. Mert midőn a következő évben jogaikban háborgatják őket, s ők a királyhoz mennek sérelmeik orvoslásáért, a király jóindulatot tanusit irántok, megvédi őket a háborgatástól. Sőt ettől fogva az evangélikusok nyugton élnek Liptómegyében addig is, míg jogaikat 1600-ban országos törvény nem biztositja.

1585-ben nejével a rózsahegyi templomot diszesen renováltatta, a minek emlékére a hálás gyülekezet emléktáblát helyezett a falba ilyen felirattal: „Tempore Rudolphi II. Regis Imperatoris Magnificus Dominus Stephanus Illésházy, comes comitatus Liptoviensis et magister curiae Regni Hungariae ac Magnifica Domina Catharina Pálffy consors sua reaedificari hoc templum curarunt anno 1585.“ — Magyarul: II. Rudolf király-császár idejében nagyságos Illésházy István úr, Liptómegye főispánja s Magyarország királyi udvarmestere és neje nagyságos Pálffy Katalin úrnő ezt a templomot 1585-ben újra épittették.

Likava várában állandóan udvari lelkészt tartottak, külföldön pedig saját költségükön jóravaló, szegény ev. ifjakat képeztettek.

Illésházy István mint Trencsénmegyének is főispánja 1586-tól a trencséni gyülekezetek protektora is volt. Így pl. Trencsén-Teplának lelkészét ő és Forgács Imre saját költségükön szenteltették fel Wittenbergben. A trencséni egyház és iskola pedig az ő és neje bőkezűségéből virágzott.

A bánoveczi jeles iskolát ő alapitotta, igazgatására Ursinus Illést hivta meg Wittenbergből s évenkint 123 forintot s 260 mérő gabonaneműt adott fentartására.

A rózsahegyi iskolának 1596-ban nyolcz növendék számára adott eltartást.

Birtokai lévén Pozsonymegyében is, az ennek területén fekvő evangélikus gyülekezeteket is istápolta. A régi bazini templomot annyira renováltа, hogy diszéhez mi sem hiányzott. Az ezen egyházban élő tót ajkú ev. híveknek pedig 1602-ben külön templomot és paplakot jelölt ki. Nejével együtt a szentgyörgyi gyülekezetet is támogatta és védte, úgy hogy mig ő a hazában volt, 1602-ig nem merte senki a szentgyörgyieket szabad vallásgyakorlatukban háborgatni, csak mikor Illésházy elhagyja az országot, akkor kezdik zaklatni, de az 1608-iki törvény megvédi később.

A hontmegyei gyülekezetek, mivel birtokai Csábrág és Szitnya e megyében feküdtek, szintén élvezték bőkezűségét és oltalmát.

Közéleti, különösen országgyűlési szereplésével a nemesség, egyházvédői működésével pedig általában az evangélikusok tiszteletét és háláját vivta ki magának, mindkét részen pedig óriásilag megnőtt tekintélye, népszerűsége. S ha ehhez hozzáveszszük, hogy ő a magyar conservativ királypártiak fejének, a hős Pálffynak sógora, Mátyás főherczegnek kedvencze volt, ki a főherczeg bécsi környezetével is bizalmas lábon állott, mint köztisztségeket viselő férfiú, alaposan megismerkedett a közügyekkel s jeles iró, szónok, tanult jogtudós, kitünő gazda, nagy vagyonszerző, ki rengeteg jószágokat gyűjtött, de jobbágyaival emberségesen bánt, nem fogjuk nagyitásnak találni, a mit róla egy kortársa mond, hogy szavára úgy hallgatott az ország, mint az athéniek valaha Solonéra.

Mégis, sőt épen e miatt, mert ilyen népszerű, tekintélyes s evangélikus ember volt, készült döntő csapást mérni rá Rudolfnak kormánya. Szuhay és társai igen jól tudták, hogy ha Illésházy Istvánt tehetetlenné teszik, az általa pártfogolt ev. gyüle-

kezetek szabad prédájokká lesznek, azért „ásták a zsiványok, ásták a vermet“. Tüzelte erre őket Illésházynak nagy vagyona is, melyből a királyi kincstár mellett még nekik is juthatott.

1603-ban azt a vádat emelik ellene, hogy lázító iratokat terjesztett a király ellen s Joó János kir. személynök mindent elkövet, hogy Illésházyt felségsértésben elmarasztalják. Az idézést Illésházy nem várja be, hanem Lengyelországba menekül.

A pör — mivel jogalapja nem volt — lassan folyt, Rudolf azonban nem hagyja abba, azért, hogy — mint maga mondá — pénzhez jusson. Végre előveszik az ügyet, néhány nap mulva befejezik a tárgyalást a nélkül, hogy a vádlottat kihallgatták volna, de már ítéletet nem tudtak hozni, mert nem volt bűncselekmény s nem volt bizonyíték.

Rudolf azonban megparancsolta, hogy a bíróság elnöke Istvánffy Miklós adjon ki ítéletet a bíróság nevében Illésházy ellen. S Istvánffy vállalkozott, magyar ember magyar ember ellen koholt ítéletet adott ki, holott jól tudta, hogy magyar törvény értelmében magyar nemes ember felett ilyen ügyben csak az országgyűlés ítélhet. Így tisztelték Rudolf korában a törvényeket.

A koholt ítélet megjelent, benne ki volt mondva, hogy Illésházy mint felségsértő fej- és jószágvesztéssel büntetendő, ő, a ki a Habsburg uralomnak legerősebb támasza volt. Javait elkobozzák, Rudolf elveszi tőle a trencséni várat is s bécsi kereskedőjének: Henk Lázárnak adja, sőt nemcsak az ő, de még nejének, első férjétől s atyjától származott jószágait is elveszik, pedig nejét nem is perelték. A jeles ítéletért Istvánffy még jutalmat is követelt.

De „ember tervez, Isten végez“. Rudolffal és kormányával is úgy történt. Rudolf és kormánya az alkotmány sértegetésében itt nem állt meg, hanem tovább ment. Összehívták az 1604-iki országgyűlést, mely 21 czikkből álló törvényt hozott. Rudolf azonban nem törődve az országgyűléssel a 21. czikkhez önhatalmúlag egy 22-iket csatolt, melyben kimondja, hogy ezentúl a protestánsok ne merjék vallási sérelmeiket az országgyűlésen előhozni s hogy elődeinek a római kath. hit érdekében kiadott törvényeit királyi hatalmánál fogva megerősíti.

Az amúgy is zaklatott protestánsokat ez a czikk még jobban elkeserítette, de megrendítette az alkotmány és szabadság többi híveit is. Az elégedetlenség folyton nőtt, melyet Rudolf vezérei, mint Belgiojoso, Basta csak növeltek úgy, hogy nyilt felkelés készült kitörni Rudolf ellen. Csak vezér hiányzott még. Az is került. Mikor Belgiojoso 1604 őszén megtámadta Bocskay István. hű királypárti főúr birtokait, ez önvédelemből, de hazája és egyháza szabadságának védelmére is fegyvert fogott s megkezdődött a Habsburgok ellen az első nemzeti fölkelés.

Bocskay fegyvereit győzelem kisérte, elfoglalta csakhamar Kassát s az ország felső vidékét egészen Pozsonyig. Elfoglalta Trencsén várát is s azt jogos tulajdonosának, Illésházynak adta vissza, ki még akkor is Lengyelországban volt s kit eddig Bocskay hasztalan keresett leveleivel s hitt haza, hogy álljon az ő pártjára. Most azonban czélt ért. Illésházy haza jött s Bocskayhoz csatlakozott.

Ezalatt Rudolf is belátta, hogy Bocskay ellen nem tehet semmit, azért megbízta Mátyás herczeget, hogy Bocskayval békealkudozásokat kezdjen. Mátyás meg is tette azt s Bocskay Illésházyt jelölte meg megbizottjául, ő pedig Thurzó Györgyöt, szintén kiváló ev. főurat, vette maga mellé a békealkudozásokhoz. Az alkudozások eredményre vezettek s igy keletkezett a bécsi béke, melyet a megbizottak 1606 június 23-án irtak alá Bécsben, melynek megkötésében s törvényes biztosításában Illésházynak oroszlánrésze van.

Illésházy a tárgyalások közben óriási munkát végzett, Mátyás főherczeg is a pápa követe Melinius szavára hallgatott, a ki pedig minden, a protestánsoknak adandó engedményt ellenzett. Illésházy azonban a nunczius minden fondorkodását megrontotta okos éberségével s kivivta a haza és a protestánsok szabadságát.

A békét Rudolf elfogadta, sőt miután Mátyás főherczeg Bocskay aggodalmait is, — melyeket az a miatt táplált, hogy a protestánsoknak csak a kath. vallás sérelme nélkül van szabad vallásgyakorlatuk — eloszlatta, ő is beleegyezett.

Illésházy visszahelyeztetését birtokaiba Bocskay által Rudolf is jóváhagyta s Trencsén ura ismét kedvelt várában lakhatott.

Itt látogatta meg őt Mátyás főherczeg, mikor az uralkodó család, attól félve, hogy Rudolf miatt Magyarország és az ausztriai tartományok felett az uralmat elveszíti, a királyt le akarta mondatni az illető országok trónjáról.

Itt kérte a még csak nem rég bujdosó főurat, hogy tegye meg Magyarország királyává s itt mondá neki a jeles államférfiú, hogy tegye őt meg Mátyás előbb nádorrá, akkor megteszi királylyá. A dolgot ily sorrendben nem lehetett kivinni, csak megforditva; előbb Mátyásnak kellett királylyá lenni, hogy azután a nádori széket, mely 46 év óta nem volt betöltve, vissza lehessen állitani. Nádasdy Tamás halála óta ugyanis a nádori teendőket róm. kath. főpapok, mint királyi helytartók végezték, a mi nekik már csak azért is kedves dolog volt, mert igy könnyebben folytathatták a térités munkáját. S olyan emberek, mint Szuhay és társai most nem örömest láttak volna nádort magok mellett, azért előbb oly királyra volt szükség, a ki a nádori szék betöltését maga is akarja.

Az 1608-iki országgyülésen fontos teendők vártak Illésházyra: nemcsak Mátyásnak adott igéretét kellett beváltania, de gondoskodnia kellett arról, hogy a bécsi békét törvénybe iktassák, a nádori szék visszanyerje régi fényét, jogait s ő kitisztázza magát az ellene emelt vád alól s a koholt ítéletet az országgyűléssel megsemmisittesse.

Mindezt véghez is vitte. 1608 őszén az országgyülés a bécsi békét törvénybe iktatja, Mátyást megválasztja királynak, Illésházyt nádornak, két nap mulva november 19-én pedig megkoronáztatja Mátyást királynak. Mátyás megerősíti Illésházyt Liptó és Trencsén főispáni hivatalában, ő maga pedig kitisztázza magát az ellene emelt vád alól,

úgy hogy az országgyűlés az ellene indított pört az 1608. évi 23-ik törvényczikkben semmisnek nyilvánítja.

Illésházynak e tekintetben sok akadályt gördített útjába Forgács bíboros, a ki nem engedte, hogy kiadják Istvánffy vallomását arról, hogy az ítélet hamis. Nem tudta neki elfelejteni a trencséni tized ügyében tanusított magatartását, de Illésházy győzött.

Nemcsak a magyarországi, hanem az osztrák protestánsokat is hálára kötelezte maga iránt, mert 1608. november 28-án az ő érdekökben is közbenjárt az udvarnál a szász választó és más fejedelmekkel, de a jezsuiták meghiusitották minden törekvését. Közben még hadi babérokat is szerzett. Érsekujvárt ő mentette meg a törököktől.

Mozgalmas életében tollat is ráért forgatni. Naplója 1592—1603, levelezése Bocskayval s másokkal 1605—1608, birtokviszonyára vonatkozó följegyzései, beszéde, melyet 1608-ban a Kassán összegyült rendekhez intézett, fényes tollú íróra vallanak s nagybecsűek.

Gyomorbaja, mely idővel egészen elhatalmasodott rajta, 1609-ben annyira fejlődött, hogy Bécsbe vitette magát, az ottani orvosoktól remélve javulást. Mikor Bécsbe ért, nagyon rosszul érezte magát. A királyhoz küldött, hogy ev. pap jöhessen hozzá, mert papot nem hozott magával. A királynak későn hozták tudomására hű embere kérelmét. Mikor a pap jött, a nádor már haldokolt. Meghalt 1609 május 5-én 68 éves és 8 hónapos korában.

Augusztus 5-én temették el az általa renovált bazini templomban.

Hírnevét még halála után sem hagyták nyugton, úgy hogy II. Mátyás 1611-ben leiratot intézett Illésházy özvegyéhez, melyben az 1603. évi Istvánffyféle ítéletet apokryphnek jelenti ki.

De nem hagyták nyugodtan síremlékét sem. A XVIII. század utolsó tizedéig ott volt fehér márvány síremléke a bazini templomban. Kétszáz évvel halála után az egyedül üdvözítő egyház egyik főpásztora eltávolittatta onnan.

Mindez azonban nem zavarja nyugalmát s nem halványitja el kiváló érdemeit, melyeket a haza, a protestáns s az ev. egyház körül szerzett.

Azt a magas polczot, melyet elért, kitünő tehetségeinek köszönheti. Ritka éles eszű államférfiú, diplomata volt, hű hazafi, lelkestől-testestől magyar, ki a német befolyás ellen szóval és tettel küzd, erős protestáns, hűséges evangélikus, ki az utókor hálájára minden tekintetben érdemes.

Ha Bocskayt kortársai a magyarok Mózesének nevezték el, Illésházyt méltán megilleti a magyarok Árona megtisztelő név, mert hisz ő volt Bocskay szószólója, jobb keze, mint Mózesé Áron Farao előtt. Azt az emléket pedig, melyet ő maga emelt magának, a történelem elfogulatlan ítélőszéke előtt s a hálás utókornál el nem távolithatja méltó helyéről még az egyedül üdvözítő egyháznak legfőbb főpapja sem. (Folytatjuk.)

Megnyitó beszéd.

A nyiregyházi Luthertársasági estélyen elmondotta:
Zsilinszky Mihály.

Mélyen tisztelt Gyülekezet!

A reformátorok legnagyobb irójának, Luther Mártonnak neve alatt működő evangéliumi irodalmi Társaság hálás szivvel és őszinte lelkesedéssel fogadta a nyiregyházi virágzó evang. egyháznak testvéri indulatból eredő meghivását.

Midőn ezért szivem mélyéből hálás köszönetet mondok, egyúttal bátor vagyok néhány rövid szóval indokolni megjelenésünket s megvilágitani feladatunkat.

Igénybe vettük a magyar alföld ezen kiválóan szép és virágzó ev. gyülekezetének vendégszeretetét, nem azért, hogy az élvezetek régi isteneinek áldozzunk, hanem azért, hogy evang. egyházunk szellemi és erkölcsi erejét gyarapitsuk és azt az evangélium világra szóló tanainak javára fordítsuk.

Célunk nem egyéb, mint az, hogy *az evang. vallásos irodalom fejlesztése és terjesztése által* népünk értelmi, erkölcsi és kedélyi világát gazdagabbá, akaratát minden szépre és jóra készebbé tegyük.

Erre most nagyobb szükségünk van, mint valaha volt!

Tudjuk, hogy hajdanában, mikor a lelki sötétség köde elhomályositotta az igazságot, a szabadságot, és a testvériséget, a valláserkölcsi élet hősei az irodalom és tudomány világitó fáklyájával kényszeritették visszavonulásra a lelkiismeret szabadságának ellenségeit. És midőn ezek a hatalom birtokában az üldözés kegyetlen fegyveréhez nyultak, a mi apáink leghatalmasabb védőpajzsukat ismét az irodalomban és tudományban találták fel. Ez volt az evangéliumnak legméltóbb és leghatalmasabb fegyvere, melylyel új életre ébresztette az egész nemzet irodalmát is.

Kell-e mondanom, hogy a tudomány, az irodalom és a sajtó, mely a multban a protestantizmusnak oly nagy szolgálatot tett, a jelenben még nagyobb szellemi hatalommá nőtte ki magát.

Fájdalom: immár nem a mi evang. egyházunk kebelében! Itt — valljuk be őszintén — önhibánkból egy kis pangás állott be.

Nekem úgy látszik, mintha az a körülmény, hogy e haladó kor szabadon kutató szelleme segitségünkre sietett, kissé elbizottá tett volna bennünket; mintha az úgynevezett patens elleni diadalmas harcz után bekövetkezett béke idején erőnk és munkakedvünk elernyedt volna és mintha elhanyagoltuk volna egyházi irodalmunknak azt a mezejét, melynek művelése egykor — nehéz időkben — legfőbb erősségünket képezte!

Csak ilyen elernyedés mellett történhetett meg az, hogy történeti traditióinkról megfeledkezve, kissé elmaradtunk, hogy a sajtó hatalmát fel nem használtuk, hogy a könnyelműen elhagyott szellemi fegyvereinket az ellenfél észrevétlenül elfoglalta és ügyesen ellenünk fordította.

Kényelmességünknek és gondatlanságunknak meg is adtuk az árát.

Hitünk ereje megfogyatkozott; az evangélium iránti szeretet és az abból eredő tevékenység helyét rideg közöny váltotta fel; reményünk szikrája hamu alá került. Kisebb térre vonultak a régi családias erények, a patriarchális bizalom, az összetartás és az áldozatkészség. Ezzel szemben régi ellenünk anyagi ereje és tekintélye hihetetlenül megnövekedett; a társadalmi, politikai, egyházi és irodalmi téren kifejtett tevékenysége pedig minden téren szemmel látható eredményeket mutat fel. Ehhez járult a természettudományok hatalmas fellendülése, mely az anyagi és közgazdasági téren tett bámulatos haladás által a közfigyelmet magára vonta s divatba jöttek oly tudományágak, melyek a lelki és eszményi élet szükségleteit háttérbe szorították, a vallást, az erkölcsöt, az erényt, a becsületet lealázták s ezzel előmozdították az anyagiságnak, az arany borjúnak oly fokú imádását, mely már-már a társadalom felforgatását idézte elő.

Ilyen veszedelmes jelenségek között jött létre a Luthertársaság azon czélból, hogy a romboló áramlattal szemben magasra emelje az eszményiség zászlaját, hogy maga köré gyűjtse azokat, a kik a valláserkölcsi eszmék iránt lelkesedni tudnak, a kik az evangélium tanaiban rejlő szellem teremtő és újjászülő erejét ismerik és hajlandók vele és általa embertársaik javára, hazánk és ev. egyházunk boldogságáért küzdeni.

A Luthertársaság, t. gyülekezet, magasztos feladatának érzetében, bátorsággal és bizalommal keresi fel hitrokonait; bekopogtat azoknak hajlékaiba, családi körébe, visszatekint a multra, összeszedi a történet emlékeit és irodalmi úton építőleg és vigasztalólag akar hatni népünkre, mely szomjúhozza az igazság és a testvéri szeretet kincseit.

Kiadványai keretébe foglalja mindenekelőtt az olcsó népies vallásos irodalmi műveket; mert a népnek nagy szüksége van az ő műveltségi fokához mért felvilágosító és oktató művekre. Továbbá kiadványai közé sorolja a kor színvonalán álló tudományos theol. műveket, melyekben a pap, a tanító és a műveltebb osztály is, megtalálja lelki szükségleteinek megfelelő olvasmányait; végre a jó eredmény biztosítására felhasználja a leghathatósabb módot, *a személyes érintkezést* is, mely nyilvános felolvasások és ünnepélyes gyűlések eszmecseréi útján történik.

Ezért jöttünk, kedves testvéreim, ide a Ti körötökbe, a Ti egyházatokba, hogy tájékoztassunk Titeket czéljaink és szándékaink iránt és hogy e kitüzött czélok minél biztosabb elérhetése végett a Ti lelketekben is támaszt, erőt, lelkesedést és kitartást meritsünk a további küzdelemre!

Hiszen a nyiregyházi ev. egyház hiveinek *vallásossága*, *lelkessége* és *szorgalma* régi keletű és mindnyájunk előtt ismeretes. E város újra alapitásának története *ezen ev. erények* diadalát jelenti. Mert a török világ megszünése és a szabadságharczok lezajlása után e vidéknek felvilágosult katholikus földesura gr. Károlyi Ferencz 1753-ban az én szülővárosomból és a szomszéd békésmegyei községek lakosaiból azért hívta ide az evangélikus vallásúakat községi alapitókul, mert feltétlenül megbizott erényeikben, szorgalmukban és becsületességükben. És jellemző történeti tényképen kell megemlitenem, hogy az a jó evang. nép nem jött ide rendetlen és czéltalan csoport gyanánt, hanem magával hozta bibliáját, elhozta énekes könyvét, sőt papját is Vandlik Márton csabai lelkész személyében, a ki első ev. papja lett ennek a virágzó nyiregyházi ev. gyülekezetnek!

Azóta az apostoli szellemű lelkészeknek egész sora következett, kik az értelmiség és a józan köznép segitségével megteremtették azokat a kulturális és humanistikus intézeteket, melyek Nyiregyházának örök dicsőségét fogják képezni.

Ezeket látva és ismerve, csak természetes, hogy a Luthertársaság szives örömest jött e város falai közé. Testvéreket és munkatársakat találtunk itt, a kik viszont hajlandók lesznek nemes törekvéseinket méltányolni és szeretetükkel támogatni.

Czélunk szent, eszközeink tiszták és nemesek. Szabadjon hinnem, hogy itteni munkálkodásunkon is az Isten áldása leszen.

Tudom én azt t gyülekezet és tudjuk mindnyájan, hogy sok külső nehézséggel és ellenséggel kell megküzdenünk; de ha visszagondolunk őseink küzdelmeire, a kik annyit szenvedtek, annyit áldoztak, akkor lehetetlen, hogy a mai nehézségektől visszariadjunk. A külső viharok nem olthatják el a lélek buzgalmának tüzét; sőt, miként a természetben a szél csak erősiti a tüzet s a szikrából lángot és parazsat éleszt, úgy vallásos lelkünknek tüze is annál erősebb legyen, mennél több kedvezőtlen viharral kell megküzdenünk.

Legyünk méltó utódai az apáknak; legyünk azon, hogy az igaz evangélikus valásosság tüze soha ki ne aludjék lelkünkből. Úgy legyen!

Aranykönyv.

Baksay István, ny. tanár 200, *Tudja Mihály* ev. ref. lelkész 10 koronát adományozott a sárospataki főisk. Vaj-Mocsáry alapítvány czéljára. *Melich András* a bözsönyi ág. hitv. ev. egyházközségnek díszes oltárt és új orgonát ajándékozott. Az erzsébetfalvi ev. templom és papilak épitésére újabban adakoztak: *Kéler Napoleon* 50 koronát, *báró Kochmeister Frigyes* 20 koronát, egy ág. ev. keresztyén 3 kor. 60 fillért, a *Magyar Szó* szerkesztősége 20 koronát, ifj. *Nagel Ottó* 1 koronát, időközi *kamatok:* 66 fil. Összesen: 95 korona 26 fillér. Lapunk első számában kimutattunk 112 K. 40 fillért. Főösszeg: *207 K. 66 fillér.* A kegyelem Istene áldja meg bőségesen a nemes szivű adakozókat! *Szerk.*

Különféle.

Lapunk t. olvasóinak figyelmét külön is felhivjuk *Zsilinszky Mihály* államtitkár úr ő méltóságának, társaságunk érdemes elnökének, a nyiregyházi Luther-estélyen elmondott nagyérdekű megnyitó beszédére, melyet lapunk mai számában egész terjedelmében közlünk.

Lapunk t. előfizetőit kérjük, hogy az előfizetést megújítani sziveskedjenek, nehogy a kiadóhivatal a lap küldését beszüntesse. Az ügy érdekében arra is kérjük hitsorsosainkat, hogy mentől tömegesebben lépjenek a Luther-társaság tagjai közé.

Október 6. Míg magyar él e földön, október hatodika a nemzeti gyász és fájdalom napja marad. A nemzet legjobbjai, a hősök hősei bitóra kerültek. Arad a nemzet Golgothája, oda zarándokol lelkünk, hogy leboruljon a martirok sírjára. De míg egyik szemünk könyezik a fájdalomtól, a másikban a nemzeti büszkeség könye ragyog. A szabadságért s a hazáért meghalt hősök örök időn át példaképei maradnak a tiszta, önzetlen hazaszeretetnek. Szeressük hazánkat s egyházunkat, mint a megdicsőült hősök. A nemzeti kegyelet őrködjék áldott emlékezetükön az idők végtelenjéig. Amen.

Értesítés. Tisztelettel értesítem a Luther-társaság tiszt. tagjait, hogy tagilletményüket elküldettem. Ha azonban megtörtént volna, hogy egyik vagy másik tagtárs úr azt meg nem kapta volna, akkor kérem hozzám fordulni. (Budapest, VII., Rottenbiller-utcza 12.) Majba Vilmos ev. lelkész, főv. vallástanár.

A délafrikai harcztérről érkező hírek naprólnapra bizonyítják a búrok állhatatosságát, szivós kitartását. Eleinte ugyan Kitchener úgy igyekezett feltüntetni a dolgot, hogy az angolok fényes diadalt arattak. Pedig ellenkezőleg, a búrok ügye igen kedvezően áll. Rövid egy hét leforgása alatt három nagy vereséget szenvedtek az angolok. Először Botha elfoglalta Itala várát, a melyből két ágyú, sok élelmiszer, fegyver, ló s öszvér került kezébe. Az angolok vesztesége itt háromszáz ember volt. Hamilton tábornok bosszút akart állni s üldözőbe vette Bothát, de pórul járt. A búr vezér hirtelen visszafordult s úgy megverte az angolokat, hogy százötvennél több halottat, sebesültet és foglyot veszitettek. Megjegyezzük, hogy e győzelmeket Botha a Fokföldön, az angolok tartományában, aratta. Transzválban pedig ezalatt Delarey búr tábornok mért nagy csapást az angolokra. Az Úr nem hagyja el a benne bizókat.

Az országgyűlési képviselők választása befejeződött. Ezúttal inkább érvényesült a nép szabad akarata, de sok helyt félrevezették az embereket. A néppárt hallatlan úton-módon igyekezett jelöltjeit diadalra segiteni. Ez azonban nem igen sikerült neki, mert mindössze vagy 20 embere jutott be a képviselőházba. Annál inkább gyarapodott számban a Kossuth-párt, melynek még egyszer annyi tagja van, mint a szabadelvű-párton kivül álló más pártoknak együttvéve. E választások eredménye ránk, protestánsokra nézve kedvezőtlen. Lutheránus híveink sorából — tudomásunk szerint — ugyan bejöttek: báró Podmaniczky Frigyes, Zsilinszky Mihály, Münnich Aurél, Kossuth Ferencz, Fabinyi Teofil, Mikszáth Kálmán, Veress József, Pildner Ferencz, viszont azonban hiányozni fognak a képviselőházból: Matuska Péter (megh.); Pulszky Ágost (megh.); Láng Lajos (megbukott), Győry Elek (megbukott); Gajári Ödön és Géza (megbukott) stb. Református testvérnagyjaink közül is többen kimaradtak. Bizony nagy veszteség ez egyházunkra nézve. De reméljük, hogy a protestánsok kis csapata mégis megállja majd helyét. Úgy legyen!

Papi fejedelem-e az ág. hitv. ev. püspök? Vettük a következő levelet: „Tekintetes Szerkesztőség! Fölcseréltük a superintendenst a püspök elnevezéssel s ma már oda jutottunk, hogy az „Evangélikus Családilap“ f. é. szeptember hó 30-án kelt számában „papi fejedelem“-nek nevezi néhai Székács Józsefet. Tisztelettel: Nyiregyháza, 1901 október hó 7-én *Inczédy Lajos*, a Luther-társaság tagja“. A t. levéliró úr bizonyára azt gondolja, hogy égbekiáltó bűnt követtünk el. Csak a pápás egyházaknak vannak külső fénynyel pompázó egyházi fejedelmeik. Mikor mi néhai Székács Józsefet, a kiváló papot, papi fejedelemnek mondottuk: nem gondoltunk világi hatalomra, külső fényre, de a lélek nemességére, nagyságára, kiválóságára. Ebben az értelemben Székács József valóban papi fejedelem volt; a papok mintaképe, feje, lelke. Ebben az értelemben papi fejedelem minden protestáns lelkész, a ki tehetség, jellem és alkotás tekintetében messze kiválik a többiek köréből. Nem kell ám mindent betű szerint venni. Protestáns embernek tudnia kell, hogy a betű öl.

A ki maga magát ítéli el. A most érkezett amerikai lapokban olvassuk a következő mulatságos esetet: Kanada Winipes nevű helységének birája: *Courtright* húsz esztendő óta vezette a városban az igazságszolgáltatást s általában megvesztegethetetlen és szigorú biró hirében állott. A winnipedi törvényszék jegyzőkönyveiből kitünik, hogy az elmult húsz esztendő alatt nem kevesebb, mint ötezer ember került iszákosság miatt *Courtright* biró elé, a ki mindegyiket példásan megbüntette. Mert az ő szemében a részegesség a legcsunyább „bűntettek“ egyike volt. El lehet már most képzelni, hogy Courtright mennyire le volt sujtva, a mikor egy reggel azzal a tudattal ébredt föl, hogy előtte való este ő is többet ivott a jóból, mint kellett volna, sőt részeg is volt. Courtrigthtot ugyanis egy Vancouverből érkezett régi jó barátja látogatta meg, a kinek meg akarta mutatni Winnipeg nevezetességeit. Természetes dolog, hogy a viszontlátás örömére késő estig együtt maradtak s ifjúkori emlékeik elbeszélése közben nem egy pohár borocskát ürítettek. Mikor azután a biró vancouveri barátja kissé ingadozó léptekkel hazament, Courtright olyan jókedvű volt már, hogy még egy pár vendéglőbe ellátogatott. A szállóban azután, a hol lakott, minden áron az indiánus tánczot akarta eljárni a szoba-

leánynyal, úgy, hogy a szállótulajdonos vetköztette le és vitte ágyába. Másnap Winnipegben a törvényszék ülése jóval később nyilt meg, mint rendesen s a kis városban úgy látszik híre járt a biró éjjeli kalandjának, mert a tárgyalási terem zsúfolásig megtelt. Végre megjelent Courtright a rendesnél is komolyabb és szigorúbb arczczal és megnyitotta az ülést.

— Courtright Ferencz, kiáltotta erős hangon, keljen föl.

Minthogy pedig az igyen megszólított maga a biró volt, Courtright fölemelkedett helyéről.

— Courtright, folytatta a biró halk, reszkető hangon, ön tegnap este utálatos vétséget követett el: ön részeg volt, ne mentegesse magát, ön igazán részeg volt, és én kénytelen vagyok önt legnagyobb sajnálatomra húsz dollár pénzbirságra elitélni. Minthogy azonban, igy fejezte be a biró beszédét, húsz esztendeig tisztességes életet élt, ezúttal még elengedem a büntetést.

A hallgatóság lelkesen megéljenezte a birót, a ki azután, mintha semmi sem történt volna, megkezdte a következő ügy tárgyalását.

Pénztári kimutatás.

A Luther-társaság pénztárába 1901 szeptember 1-től 30-ig befolytak a következő összegek:

1. *Alapító tagok:* Vladár Emil földbirtokos Kladzánban 200 kor.

2. *Örökös tagok:* Textoris Magdolna Ratkón 40 kor.

3. *Rendes tagok: évi 8 koronával 1901-re:* Győri ev. tanitóegylet (11 kor.), Benka Gyula, ifj. Bakó János, Kecskeméti egyház, Lauko Károly, Koritsánszky János, Beszterczebányai ev. gimnázium, Maten György, özv. Hunfalvy Pálné, özv Nauendorff Henrikné, Sztehló Gerő, Beszterczebányai ev. egyesület, Szontagh Géza, Kalenda János, Sárvári egyház. *1899—1901-re:* ifj. Jeszenszky Károly. *1896—1897-re:* Ujpesti ev. egyház.

4. *Fiókegyleti tagok évi 4 koronával:* Kifut János, Benyus József, Forgách Károly, Bundschuch Anna, Tomasko Frigyes, Szepesbélai ev. ifjúsági kör, özv. Kardos Jánosné, Gesehrey Lajos, özv. Rácz Mátyásné, Mester János, Geschrey Elek, Czetter Gottlieb, Bokor János, Kuszágh János, Ostffy Istvánné és nővére Perlaky Gizella.

5. *Pártoló tagok 1 koronával:* Hillebrand Ferencz, Horeczky Béla, Brozik Károly, Farkas János, id. Molnár Pál, Kardos József, Német P. József, özv. Németh Gergelyné, Berke Béla, Einbeck József, Talabér István, ifj. Mester János, Major Sándor, Pintér János, Berke Géza, Róth János, özv. Röck Józsefné, Forrai István.

6. *Ev. Családi Lapra,* előfizetőktől 168 K. 2 fil.

7. *Egyházirodalmi Értesítőre,* előfizetőktől 31 K.

8. *Könyvekért:* Majba Vilmostól 1900. évi végelszámolás fejében 181 K. 25 fil.

9. *Offertorium,* a nyiregyházai estély alkalmával 38 kor. 43 fillér.

Összesen befolyt 899 K. 70 fil.

Budapest, 1901 október 1-én. *Bendl Henrik.* pénztáros.

A szerkesztő üzenetei.

N. J. Budapest. Dolgozata nagyon unalmas volna a népnek, ezért nem közölhetjük. Száraz fejtegetések nem e lapba valók. Törekedjék élénkségre, változatosságra. **B. D. Budapest.** Hálás köszönet az elismerésért. **B. H.** pénztáros **Bp.** A havi kimutatásoknak szivesen adunk helyet. **M. J. Arad.** Nem vált be. **Sch. J. Sopron.** Levelét átadtuk a kiadóhivatalnak. **L. M. Vácz.** Kivánságát teljesitjük. **T. J. Dömsöd.** A hangúlatos költemények megérkeztek. Köszönet. **F. J. Bpest.** Levele erre a számra elkésett. A következő számban közöljük. **M. V. Bpest.** Küldeményedet az utolsó perczben kaptam. Alig tudtam helyet szorítani neki. **B. G. A. Budapest.** Fogadja hálás köszönetemet beváltott igéretéért. **Több levélre** a jövő számban válaszolunk.

Az erzsébetfalvi fiókegyház országos gyüjtést indított meg templom és papilak épitése czéljából. Lapunk t. olvasói közül bárkinek szivesen küldünk gyüjtőivet, a ki ez iránt hozzánk fordul. Istennek tetsző dolgot mivel, a ki Isten házának felépítéséhez hozzájárul.

☞ A KIADÓHIVATAL kéri a lap t. előfizetőit, hogy az előfizetést megújítani szíveskedjenek, — egyúttal kéri lapunk barátait, hogy kiki legalább egy új előfizetőt szerezzen.

Kalauz a biblia olvasásához.

„Tudakozzátok az Irásokat, mert néktek úgy tetszik, hogy azokban örök életetek vagyon!“ (János ev. 5, 39.)

Október	Reggel.	Este.
16	Ján. 8, 37—45.	I. Kor. 4, 1—5.
17	Hozs. 14, 2—10.	Jak. 3, 1—18.
18	II. Móz. 15, 23—26.	Ap. csel. 16, 9—15.
19	Filip. 3, 12—16.	Róm. 7, 18—25.
20	Efez. 5, 15—21.	Máté 22, 1—14.
21	II. Kor. 4, 1—10.	II. Kor. 4, 11—18.
22	Zsolt. 63, 2—9.	Zsoltár 92, 2—16.
23	Máté 20, 20—28.	Efez. 3, 14—21.
24	I. Kir. 17, 17—24.	Jób 5, 17—26.
25	Ján. 11, 1—17.	Ján. 11, 28—45.
26	II. Móz. 20, 8—11.	I. Thess. 4, 9—12.
27	Efez. 6, 10—17.	Ján. Ev. 4, 47—54.
28	I. Pét. 1, 3—9.	Ján. Ev. 15, 17—21.
29	I. Móz. 37, 4—11.	I. Kor. 16, 13—24.
30	Efez. 2, 19—22.	II. Kor. 4, 7—10.

„Boldogok, a kik hallgatják Istennek beszédét és megtartják.“ Lukács 11, 28.

A budapesti gabonapiacz jegyzései

október 12-én.

Gabonafaj	Egy hektoliter súlya kilókban	Ára 100 kgrnak	
		legkis. ár	legn. ár
Bánsági búza	74—81	14.70	15.70
Tiszavidéki búza	74—81	15.20	16.40
Pestvidéki „	74—81	15.10	16.20
Fehérmegyei „	74—81	15.20	16.40
Bácskai „	74—81	15.10	15.90
Rozs, I. rendű	70—72	13.20	13.60
„ II. „	—	13.—	13.40
Árpa, takarmány	60—62	11.90	12.30
„ égetni való	62—64	11.80	11.90
„ serfőzésre	64—66	—.—	—.—
Zab, ó	39—41	13.20	13.60
„ új	39—41	13.—	13.20
Tengeri, bánsági, ó	—	10.40	10.60
„ másnemü, új	—	10.40	10.60
Repcze, káposzta	—	—.—	—.—
„ bánsági	—	—.—	—.—
Köles, ó	—	—.—	—.—

Nyomatott Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdájában Budapesten.